

Josef Holub:

Nové nebo méně známé rostliny květeny ČSSR

Výtah z přednášky přednesené na Čs. botanické společnosti dne 21. března 1960.

Naše znalosti o květeně ČSSR jsou stále obohacovány o nové druhy, jež jsou zjišťovány jednak floristickým výzkumem méně prozkoumaných území našeho státu nebo taxonomickým studiem jednotlivých systematických skupin naší květeny. K první skupině náležejí patří např. *Carex brevicollis*, *Ferula sadleriana*, *Glyceria declinata*, *Hirschfeldia incana*, *Orobancha cumana*, *Silauum peucedanoides*, *Spiraea crenata*, *Veronica filiformis*, atd.; do druhé skupiny patří pak takové druhy jako *Agrostis gigantea*, *A. * montana*, *Anthoxanthum alpinum*, *Bupleurum dilatatum*, *Carex demissa*, *C. otrubae*, ? *C. scandinavica*, *Dryopteris borrieri*, *Eleocharis austriaca*, *E. * microcarpa*, *Fragaria angustifolia*, *Genista campestris*, *Helictotrichon alpinum*, *Lappula heterantha*, *Phleum commutatum*, *P. nodosum*, *Polypodium interjectum*, *Potentilla * serpentina*, *Scleranthus collinus*, *Valeriana collina*, *V. procurrens*, atd.

Z důležitějších zjištění nových nebo málo známých druhů pro květenu ČSSR uvádím zde následující druhy, jejichž podrobnější zpracování (s uvedením rozlišovacích znaků, určovacích klíčů i přesným rozšířením) bude uveřejněno na jiném místě.

1. Conspicies *Valeriana officinalis* je u nás zastoupena nejméně 4 druhy, a to *V. exaltata* (z nížin až do podhůří v celém státě), *V. collina* (na stepních a kamenitých stráních v nižších polohách teplejších oblastí), *V. sambucifolia* (hlavně v podhůří a horách celého státu) a *V. procurrens* (druh blízký *V. sambucifolia*, ale s lodyhou dole hustě odstále chlupatou, vyskytující se jen v západních Čechách).

2. Rod *Diphasium* je zastoupen v ČSSR 4 druhy, a to *D. complanatum* (vzácně roztroušen, v západní části státu hojněji než ve východní části státu); *D. tristachyon* (velmi vzácný druh, jen ojediněle se vyskytující pouze v Čechách); *D. issleri* (v podhůří a horách, zatím jen v západní části státu, často zameňován s následujícím druhem; na Slovensku může být nalezen ve fyto-geografické oblasti Beskidicum); *D. alpinum* (v horách, hlavně v subalpinském a alpském stupni). Důležitým znakem při rozlišování druhů rodu *Diphasium* (zvláště u sterilních exemplářů) jsou ventrální listy, jejichž velikost, poměr k šířce a délce internodií a způsob přisedání vykazují velmi vhodné diakritické znaky. *Diphasium issleri* (Rouy) comb. nova (basionym: *Lycopodium alpinum* race *L. Issleri* ROUY Fl. France 14 : 489, Paris 1913) pokládám vzhledem k intermediárnímu charakteru morfologických znaků i stanovištních nároků mezi druhy *D. alpinum* a *D. complanatum* za samostatný druh.

3. Z okruhu conspecies *Dryopteris filix-mas* byl u nás zjištěn apogamický typ *D. borrieri* (ojediněle v celém území, více herbářového materiálu z Moravského Krasu). Tento druh se liší od *D. filix-mas* hustým oděním úzkých, čárkovitě kopinatých, tmavých plevin, úkrojky 2. řádu na okraji ± celokrajnými a ostěrami kožovitými, v mládí zavlnutými pod kupku výtrusnic. Živé rostliny mají mít význačnou černou skvrnu na líci větene listu v místě rozvětvení větene listu ve větene listů. Z tohoto okruhu byl popsán též hybridogenní typ, vzniklý introgresí *D. borrieri* do *D. filix-mas* — *D. tavelii*, jemuž materiál z našeho území spíše odpovídá než extrémním typům *D. borrieri* z atlantické Evropy, jež vykazují velkou podobnost s tropickým druhem *D. wallichiana*. Je velmi pravděpodobné, že u nás bude nalezen též diploidní typ z okruhu *D. filix-mas* — *D. abbreviata*, vyskytující se na otevřených stanovištích v horách a lišící se od obvyklého tetraploidního typu *D. filix-mas* menšími rozměry, úkrojky 2. řádu na okraji kadeřavými a malým počtem výtrusnicových kupek na úkrojcích.

4. Z conspecies *Polypodium vulgare* se u nás vyskytuje vedle dosti hojného tetraploidního druhu *P. vulgare* též hexaploidní druh *P. interjectum*, omezený, jak se zdá, na reliktní (hlavně skalní a kamenitá) stanoviště v celém území (např. Podmokly, Střekov, Šárka, atd.; Moravský kras; ojediněle roztroušen na Slovensku). Od *P. vulgare* se liší trojúhelníkovitým obrysem vějíře, pilovitými, zužujícími se úkrojky, 3krát vidličnatou žilnatinou, vejčitými kupkami výtrusnic v mládí, atd.

5. V conspecies *Eleocharis palustris* byly u nás zjištěny jak nové typy naší květeny, *E. austriaca* a *E. * microcarpa*, tak byl potvrzen i výskyt druhu *E. mamillata*, o němž bylo pochybováno (Doksy, Hájek). *E. austriaca* (vyskytující se v moravské části fyto-geografické oblasti Beskidicum

a v území okolo Tater) má stavbu lodyhy podobnou druhu *E. mamillata*, má však zpravidla 5 okvětních štětinek a spodinu čnělky vyšší než širokou. *E. * microcarpa* (roztroušené na celém území státu) se liší od typické *E. palustris* menšími, jen 1,2—1,4 mm dl. plody a kratšími plevami u květenství; plevy ze střední části květenství jsou 2,75—3,5 mm dl.

6. Z okruhu *Carex flava* se vedle některých nejasných typů vyskytuje v ČSSR 5 druhů: *C. flava* (roztroušené v celém území), s klásky shloubenými, mošničkami 5—7 mm dl., zobánky dolu sehnutými, 2,5—3 mm dl. *C. lepidocarpa* (vzácnější, jen na slatinách; v Čechách ve východním a středním Polabí, na Moravě jen Čejč a Vidnava, na Slovensku roztroušené) s klásky oddálenými, mošničkami 3,5—4,5 mm dl., zobánky dolu sehnutými, 1,5—2 mm dl. *C. demissa* (roztroušené v celém státě, hlavně v podhůří na kyselejších půdách; často zaměňována s *C. lepidocarpa*) s klásky oddálenými, mošničkami 3—3,5 mm dl., zobánky přímými, 1 mm dl. *C. serotina* (dostí hojně v celém území) s klásky shloubenými, mošničkami 2—2,5 mm dl., zobánky přímými, 0,5 mm dl. *C. scandinavica* (zatím znám jen podobný typ z Kotle v Krkonoších) s klásky navzájem poněkud oddálenými, mošničkami 1,75 až 2,5 mm dl., zobánky kratičkými, často kratšími než 0,5 mm a načkami mošničku zcela vyplňujícími (u ostatních druhů této skupiny je mošnička vždy poněkud nafouklá). Mezi jednotlivými druhy často se vyskytující hybridy je možno snadno stanovit podle sterilních mošniček a za zralosti nerozpadavých klásků. Nejčastěji je u nás vyskytuje hybrid *C. demissa* × *C. flava*.

7. Vedle *Carex vulpina* se u nás vyskytuje podobný druh *C. otrubae* (dříve chybně pokládány u nás za míšence druhů *C. contigua* a *C. vulpina*), roztroušený na celém území ČSSR; v Čechách se vyskytuje hlavně v severní polovině; v jižních Čechách velmi vzácně. Asi $\frac{1}{3}$ herbářového materiálu druhu *C. vulpina* z ČSSR patří k druhu *C. otrubae*. Tento druh se liší od *C. vulpina* vedle jiných znaků listenatým květenstvím, lesklými mošničkami a zobánkem na obou stranách stejně hluboko zařiznutým.

8. Z rodu *Phleum* je u nás dosti hojně roztroušen na území celého státu druh *P. nodosum* z okruhu *P. pratense*, odlišující se od bojínku lučního kratičkými, jen 0,4—1 mm dl. osinami na plevách, úzkým klasem a zduřelou spodinou stébel. Všechny herbářové položky druhu *P. alpinum* z území ČSSR, uložené v PRC, patří k druhu *P. commutatum* (s osinami plev lysými, 3 mm dl.). *P. alpinum* (s osinami plev brvitě chlupatými, kratšími) se podle dokladového materiálu v PRC vyskytuje jen v Alpách a přilehlých Dinarských pohorích. Zda se tento druh vyskytuje i u nás, je nutno zjistit studiem materiálu dalších herbářů.

9. *Anthoxanthum alpinum* se vyskytuje v ČSSR v širší oblasti Vysokých Tater, v Jeseníku (s jistotou ve Velké Kotlině) a v Krkonoších. Od lysých rostlin horských typů druhu *A. odoratum* se dá tento druh odlišit vedle jiných znaků nejlépe velikostí obilky (menší než 2 mm); u *A. odoratum* je obilka 2,0—2,2 mm dl.

10. Z méně známých československých zástupců rodu *Agrostis* je *A. gigantea* roztroušena v celém území. *A. canina* se rozpadá u nás na 2 typy, jež bude nutno taxonomicky hodnotit jako samostatné druhy: diploidní *A. canina* s nadzemními šlahouny, vyskytující se na vlhkých stanovištích, a tetraploidní *A. * montana* (jehož nomenklatura není dosud vůbec vyjasněna) s podzemními výběžky, vyskytující se na sušších stanovištích z nížiny do hor, nejčastěji na písech nebo písitých podkladech, tak v Polabí, východních Čechách, střední a jihovýchodní Moravě; zajisté bude zjištěn i na jihozápadním Slovensku.

V závěru je nutno upozornit na zjištění výskytu nebo většího rozšíření dalších taxonů v naší květeně jako jsou *Brachypodium rupestre*, *Carex polyphylla*, *Cotoneaster matrensis*, *Dactylorhiza fuchsii*, *Filago apiculata*, *Juncus ranarius*, *Koeleria tristis*, *Lotus „major“*, *Origanum * prismaticum*, *Polygonum linicolum*, *Silene linicola*, *Spergula * maxima*, *Stellaria * glochidisperma*, atd. Druh *Nasturtium microphyllum*, lišící se od *N. officinale* vedle struktury osemení užšími a delšími šeulemi a semeny v šeuších ± jednořadými, jsem v přístupných herbářích pro ČSSR zatím nezjistil. V našich herbářích je tento druh zastoupen sběry z území Španělska, Anglie a Belgie a též z NDR a z Rakouska.

Zusammenfassung

Dieser Beitrag ist ein Auszug aus dem Vortrage über neue oder wenig bekannte Arten der Flora der ČSSR, welcher in der Tschechoslowakischen Botanischen Gesellschaft am 21. März 1960 gehalten wurde.

Neue Arten für das Gebiet der ČSSR sind folgende: *Valeriana procurrens* (Westböhmen); *Dryopteris borrieri* (selten), in den Typen, welche wohl der *D. tavelii* entsprechen; *Polypodium interjectum* (selten); *Eleocharis austriaca* (mährischer Teil *Besidicium*, die Umgebung der Tatra); *E. * microcarpa* (zerstreut); *C. demissa* (zerstreut); *C. serotina* (ziemlich häufig); ? *C. scandinavica* (Velký Kotel im Riesengebirge); *C. otrubae* (etwa ein Drittel des tschechoslowakischen Herbariummaterials von *C. vulpina* gehört zu dieser Art); *Phleum commutatum* (wahrscheinlich gehört das gesamte tschechoslowakische Material, welches bisher als *P. alpinum* bestimmt

wurde, zu dieser Art); *Anthoxanthum alpinum* (Riesengebirge, Gesenke, Hohe Tatra); *Agrostis *montana* (zerstreut in Böhmen und Mähren).

Neben diesen Feststellungen der neuen Arten wurde auch das Auftreten von *Eleocharis mamillata* bestätigt (bisher ist diese Art nur aus Böhmen bekannt).

*Lycopodium * issleri* ist meiner Meinung nach wegen der intermediären morphologischen Merkmale und wegen der ökologischen Ansprüche zwischen *L. alpinum* und *L. complanatum* als eine selbständige Art anzusehen, für welche bei der Überführung in die Gattung *Diphasium* ein neuer Name *D. issleri* gebildet werden muss.

Nasturtium microphyllum ist bisher aus dem Gebiete der ČSSR nicht bekannt, ist aber in unseren Herbarien auch aus dem Gebiete der DDR und aus Österreich vertreten.

Václav J i r á s e k:

Několik zajímavějších rostlinných nálezů z Vysocka, především zplanelých okrasných rostlin

Letošního roku jsem od 31. 7. do 8. 8. pracoval v základním botanickém výzkumu vyšších rostlin na Vysocku (širší okolí Vysokého nad Jiz.). V posledních dnech pobytu jsem podnikl také exkurse v okolí Jilemnice.

Vysocko jsem pro botanický výzkum zvolil proto, že toto území nepatří v současné době mezi přímé zájmové oblasti pracovníků ve floristickém výzkumu našeho státu. Při exkursích jsem věnoval patřičnou pozornost také kulturním rostlinám, především okrasným rostlinám zahrádek v sídlištích. Rostlinstvo zejména vesnických zahrádek je na Vysocku nejen pestré, ale obsahuje také některé pozoruhodnější typy, které se pokud je mi známo z mé dřívější práce v terénu, v jiných oblastech našeho státu běžněji nepěstují. Z místní květeny se na zahrádkách na Vysocku pěstují hlavně *Campanula latifolia* L. a *Aconitum napellus* L. s. 1.

Má práce v terénu měla vzhledem k poměrně krátkému pobytu v území zatím jen orientační ráz. Přednostní pozornost jsem věnoval okrasným rostlinám, které jsem nalezl zplanelé mimo kulturu. Zatím však není možno udělat, byť jen předběžné závěry ani pokud jde o zachycení druhového a odrudového bohatství okrasných rostlin Vysocka. Připomínám však, že plánovité studium těchto rostlin by mohlo poskytnout podrobnou registraci pěstovaných a zplauňujících typů ve spojení s průzkumem etnobotanickým a dialektologickým zajímavé výsledky o rozšíření některých dnes pořídku pěstovaných okrasných rostlin, spolu se zachycením areálů jejich nářečných pojmenování. Etnobotanickou část úkolu lze však úspěšně splnit jen vhodně zajištěnou prací v terénu (vyhledání spolehlivých domácích informátorů, kteří mají základní znalosti o místním planém i pěstovaném rostlinstvu, získávání etnobotanických údajů výhradně jen demonstrováním rostlin). Botanik může mít o lidové a nářečné názvy rostlin zájem proto, že rozšiřují a zlepšují jeho názvoslovný materiál pro výběr vhodnějších odborných názvů rostlin. Společně s filologem má botanik zároveň zájem na zjištění zeměpisného rozšíření a historického stáří lidových jmen rostlin, čili o dnešní i bývalé jejich areály, což může mít význam také pro fytogeografii. Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jiz. a okolí a Krkonošské muzeum v Jilemnici mohou svými botanickými sbírkami i záznamy nářečných názvů rostlin poskytnout regionálním pracovníkům pro takové studium dobrý základní nebo doplňkový materiál.

Anaphalis margaritacea (L.) BENT. et HOOK.: Jilemnice (464 m n. m.): zplanelá na svahu v ulici pod sportovním hřištěm; 5 rostlin.

Chamaenerion angustifolium (L.) SCOP. f. *pallidum* LUERSEN: Vysocko: menší porost při okraji lesa pod Tomášovými vrchy blíže kapličky nad restaurací „Mexiko“, cca. 700 m n. m.; spolu s typickou formou.

Impatiens roylei WALP.: Vysoké nad Jiz. (695 m n. m.): zplanělá v příkopě proti budově Státní pojišťovny v ulici směrem na Jilemnici; 3 velmi statné rostliny.

Malva moschata L.: Vysoké nad Jiz.: zplanělá v příkopě proti budově Státní pojišťovny v ulici směrem na Jilemnici; 4 rostliny, pouze bělokvětá forma. — Jablonec nad Jiz. (Blansko): zplanělá u domku při začátku polní cesty směrem na Tomášovy vrchy, cca. 560 m n. m.; 2 rostliny, pouze bělokvětá forma.

Myrrhis odorata (L.) SCOP.: Vysocko: u lesní cesty nad potokem mezi vesnicemi Stará Ves a Helkovice již. od Vysokého nad Jiz., cca. 600 m n. m.; asi 10 bohatě plodných rostlin.

Pleuropterus cuspidatus (SIEB. et ZUCC.) H. GROSS.: Vysoké nad Jiz.: zplanělý při silnici do Sklenařic blíže městské vodárny; jinak jako hojný plevel také v parku zotavovny ROH Zdeňka Fierlingera v městě.

Polemonium coeruleum L.: Vysoké nad Jiz.: zplanělé na travnatém svahu k polní cestě pod sportovním hřištěm; asi 7 rostlin, také bělokvětá forma.

Streptopus amplexifolius (L.) DC.: Vysocko: při okraji světlé smrčiny pod silnicí Vysoké nad Jiz. — Příchovice nad vesnicí Rejdice, cca. 700 m n. m.; asi 20 bohatě plodných rostlin.

Telekia speciosa (SCHREB.) BAUMG.: Vysoké nad Jiz.: zplanělá na svahu při polní cestě na obvodu města pod Městskými sady; asi 20 mladých, nekvetoucích rostlin.

Typhoides arundinacea (L.) MOENCH f. *picta* L.: na těchže lokalitách jako *Malva moschata*; skupiny kvetoucích rostlin na ploše několika čtverečních metrů.

Doklady rostlin jsou uloženy v herbářích katedry botaniky přírodovědecké fakulty UK, vzorky plodů (semen) ve sbírkách téže instituce.